

Чорний В.С.,
к.е.н., доцент кафедри аудиту, ревізії та аналізу,
Тернопільський національний економічний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Постановка проблеми. Вдосконалення існуючих прийомів та методів до оцінки впливу соціальних ризиків на ринок праці дає змогу отримати більш ширшу інформацію про стан та тенденції розвитку ринку праці як на національному, так і на регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В роботах деяких авторів, зокрема Н. Борецької [2], Е. Лібанової [5], О. Новікової [7] та інших, розглядаються питання аналізу та шляхів вирішення соціальних проблем населення, але проблематика визначення параметрів соціальних ризиків у сфері соціальної захищеності населення на ринку праці є актуальною та потребує подальшого вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є провести оцінку показників соціального захисту населення, виявити вплив соціальних ризиків на ринок праці, визначити пріоритетні напрями соціальної політики.

В процесі оцінювання поставлено завдання: сформувати систему індикаторів соціального захисту населення; провести оцінку соціального захисту від соціальних ризиків на ринку праці; здійснити порівняння, співставлення; виокремити ключові проблеми та обґрунтувати пріоритетні напрями соціального захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сфери людської діяльності, особливо соціальна, обтяжені ризиками, які породжуються невизначеністю. Це зумовлюється тим, що сам соціальний процес націлений у майбутнє. Детерміновані ситуації, коли відсутній ризик, зустрічаються в системі ринку праці нечасто. Більшість чинників, котрі спричиняють ризик, є слабо прогнозованими та неповністю контрольованими, їх неможливо усунути зовсім, а тому навіть ефективні, на перший погляд, рішення можуть призвести до відхилення від обраних цілей.

Соціальні ризики повинні бути індикаторами розвитку ринку праці та визначати пріоритетні напрями соціальної політики на регіональному та державному рівнях. Саме значні регіональні відмінності щодо демографічного розвитку, рівня, умов та якості життя населення, екологічного стану, функціонування ринку праці, соціального середовища тощо обумовлюють формування соціальних ризиків як на державному, так і на регіональному рівнях, створюють небезпеку існування для людини та суспільства.

При визначенні індикаторів соціального захисту населення слід виходити з того, що впродовж свого життя людина зіштовхується з численними ризиками (ризиками виникнення несприятливих, небажаних подій), які загрожують її здоров'ю, нормальному існуванню, розвитку та життєдіяльності. Тільки аналізуючи існуючі соціальні ризики в їхньому житті, можна визначити перелік показників-індикаторів, за допомогою яких слід періодично оцінювати рівень їх впливу на ринок праці регіону. [8]

В існуючій науковій літературі соціальні ризики аналізуються, як правило, за двома показниками:

- ймовірність настання небажаної події (її можна підрахувати за статистичними даними у звітному періоді);
- значимість (параметри) соціальних ризиків.

Оскільки соціальним ризиком є ймовірність настання небажаної події, то значимість такого ризику можна оцінити в грошовому еквіваленті, який частіше називають витратами ризику [3]. Грошовий вимір витрат дозволяє кількісно оцінити можливі ризики та витрати, а також керувати ними за допомогою різних економічних інструментів і методів, що дозволяють працювати з грошовими сумами. Серед можливих методів такого вираження можна назвати наступні: величина прямих витрат на лікування чи оцінка недоотриманого доходу внаслідок втрати працездатності; сума, яку суспільство готове витратити на компенсацію суспільних і приватних втрат у випадку хвороби.

Зазначимо, що в системі соціального захисту від соціальних ризиків існують різні види соціального страхування (приватне, державне, державно-приватне), державної допомоги (допомоги особам, яким виповнилося 100 і більше років; допомоги малозабезпеченим; допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства; допомоги на догляд за інвалідами внаслідок психічного захворювання; допомоги сім'ям з дітьми; субсидії на оплату житлово-комунальних послуг; допомоги на поховання), пенсій (трудові, соціальні), соціального обслуговування (соціальне обслуговування громадян похилого віку та одиноких непрацездатних громадян, стаціонарне обслуговування громадян похилого віку, соціальне обслуговування дітей тощо), соціальних пільг (житлово-комунальні, соціально-трудові, професійно-побутові), але ці види соціального забезпечення визначено в основному в натуральному або грошовому вигляді. Однак питання про те, як адекватно оцінити, наприклад, вартість травми або

загибелі людини, не має на сьогодні однозначної відповіді, щодо цього існують різні методики, результати яких можуть різнитися в десятки разів. Наприклад, ризик травматизму на роботі може бути оцінено втратою повної чи часткової працездатності, що дорівнює грошовій компенсації потерпілому працівнику.

На нашу думку, виходячи з вищенаведених міркувань, соціальні ризики кількісно можна оцінити лише за ймовірністю їх настання. Але насправді для детального аналізу і оцінки необхідно знати їхню значимість або вимір. Тому, оцінка соціальних ризиків передбачає:

1. Ідентифікацію соціальних ризиків.
2. Класифікацію цих ризиків за ймовірністю настання.
3. Розподіл соціальних ризиків за їхніми параметрами.
4. Виокремлення особливо небезпечних ризиків, виходячи як з імовірності виникнення, так і їхніх параметрів.

Соціальні ризики мають виключно об'єктивний характер, оскільки: настають незалежно від волі особи та не можуть бути усунені нею самостійно; обмежують чи порушують життєдіяльність людини та зумовлюють її соціальну незабезпеченість; закріплені законодавством як обставини, внаслідок настання яких особа може потребувати допомоги держави чи суспільства. [6]

Для детальної характеристики наслідків впливу соціальних ризиків на ринок праці можна побудувати таку схему (рис.1).

Рис. 1. Наслідки впливу соціальних ризиків на ринку праці регіону

Джерело: авторська розробка

Проаналізувавши наведену схему, можна зробити висновок про те, що найбільшими соціальними ризиками для працюючої особи є ризик травматизму, ризик загальної захворюваності та ризик втрати роботи. Перші два ризики визначають фізичну нездатність особи виконувати трудові обов'язки, до них відносяться хвороба (загальне або професійне захворювання); травмування, яке пов'язане або не пов'язане із виробництвом, третій ризик – втрата роботи, визначається настанням матеріальної незабезпеченості особи внаслідок відсутності заробітку з певних об'єктивних соціально-значущих причин. Ці три типи ризиків необхідно знижувати в першочерговому порядку, оскільки за

наслідками впливу ці типи ризиків є найбільш поширеними, а також суттєво впливають на рівень зайнятості населення у регіоні.

Ризик втрати власності та втрати годувальника здійснюють вплив на ринок праці регіону в меншій мірі, оскільки ці типи ризиків поширюються лише на деякі наслідки впливу соціальних ризиків. Проте, для ефективного розвитку ринку праці регіону потрібно знижувати всі без винятку соціальні ризики, які проявляються.

Таким чином, державне та регіональне управління має всі можливості для оцінки та вимірювання соціальних ризиків, враховуючи наслідки їхнього впливу на ринок праці.

Висновки з проведеного дослідження. Запропоновані методичні підходи до ідентифікації та оцінювання соціальних ризиків на ринку праці за наслідками їхнього впливу можна використовувати як початкову базу для формуванні програм та стратегій розвитку ринку праці як на державному, так і на регіональному рівнях.

Бібліографічний список

1. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять / Н.Б. Болотіна // Право України. – 2000. – № 4. – С. 39-41.
2. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми : монографія / Н.П. Борецька. – Донецьк: Янтра, 2001. – 352 с.
3. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
4. Гарасимів Т.З. Принципи права соціального забезпечення України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: Спеціальність 12.00.05. – трудове право; право соціального забезпечення / Т.З. Гарасимів. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 20 с.
5. Лібанова Е.М. Ринок праці та соціальний захист : навч. пос. із соц. політики / Е.М. Лібанова, О.М. Палій. – К. : Вид-во «Основи», 2004. – 491 с.
6. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения : учебник / Е.Е. Мачульская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт; ИД Юрайт, 2011. – 575 с.
7. Новікова О.Ф. Методика аналізу соціальних ризиків : монографія / О.Ф. Новікова, О.Г. Осауленко, І.В. Калачова та ін. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2001. – 362 с.
8. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення / О.Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – 460 с.

References

1. Bolotina, N.B. (2000), "The human right on social security in Ukraine: the problem of terms and concepts", *Pravo Ukrainy*, no. 4, pp. 39-41.
2. Boretska, N.P. (2001), *Sotsialnyi zakhyst na suchasnomu etapi: stan i problemy* [Social protection of population at the present stage: state and problems], monograph, Yantra, Donetsk, Ukraine, 352 p.
3. Vitlinskyi, V., Velykoivanenko, H. (2004), *Ryzykologhiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi* [The science about risks is in economics and entrepreneurship], monograph. KNEU, Kyiv, Ukraine, 480 p.
4. Harasymiv, T.Z. (2002), "Principles of social security law Ukraine", Thesis abstract of Cand. Sc. (Labor law), 12.00.05, Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine, 20 p.
5. Libanova, E., Palii, O. (2004), *Rynok pratsi ta sotsialnyi zakhyst* [Labor market and social protection], "Fundamentals", Kyiv, Ukraine, 491 p.
6. Machul'skaya, E. (2000), *Pravo sotsialnogo obespecheniya* [The right of Social Provision], textbook, Izdatel'stvo Yurayt, Moscow, Russia, 575 p.
7. Novikova, O., Osaulenko, O., Kalachova, I. (2001), *Metodyka analizu sotsialnykh ryzykiv* [The methods of analysis of the social risks], monograph, IEP NAS of Ukraine, Donetsk, Ukraine, 362 p.
8. Novikova, O. (1997), *Sotsialna bezpeka: organizatsiino – ekonomichni problemy i ishliakhy vyrishennia* [Social Security: Organizational and Economic Problems and Solutions], IEP NAN Ukraine, Donetsk, Ukraine, 460 p.

Чорний В.С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Мета дослідження. Метою статті є проведення оцінки показників соціального захисту населення, виявлення впливу соціальних ризиків на ринок праці, визначення пріоритетних напрямів соціальної політики.

Методика дослідження. В процесі дослідження використано економічні, статистичні та аналітичні методи: при здійсненні аналізу методологічних підходів до оцінки наслідків впливу соціальних ризиків на ринок праці, при формуванні системи індикаторів соціального захисту населення; при проведенні оцінки соціального захисту від соціальних ризиків на ринку праці; при виокремленні ключових проблем та обґрунтуванні пріоритетних напрямів соціального захисту.

Результати. Визначено значущість такого виду суспільної діяльності, як управління соціальними ризиками на ринку праці. Акцентовано увагу на визначенні якісних характеристик ризиків для того, щоб обґрунтувати та

встановити певний рівень прийнятності негативних наслідків. Обґрунтовано методику вимірювання параметрів соціального ризику на ринку праці, що дає можливість певною мірою передбачити і зменшувати наслідки його впливу. визначити найефективніші шляхи подолання негативних наслідків

Наукова новизна. Виявлено зв'язок між факторіальними і результативними показниками на ринку праці. Вдосконалено та виявлено методичні підходи до виявлення та оцінювання соціальних ризиків на ринку праці.

Практична значущість. Отримані результати дослідження сприятимуть проведенню спеціальних аналітичних досліджень, зокрема з формування системи соціального захисту та управління соціальними ризиками на ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, соціальні ризики, оцінювання, управління, індикатори соціального захисту.

Chornyi V.S. SOME ASPECTS OF THE EVALUATION OF SOCIAL RISKS ON THE LABOR MARKET

Purpose. The aim of the article is to assess the indicators of social protection of population, detect the impact of social risks on the labor market, identifying priority areas of social policy.

Methodology of the study. Economic, statistical and analytical methods were used in the research process: when assessing the methodological approaches to the assessment of the effects of social risks on the labor market, during the formation the system of the indicators social protection of population; in assessing social protection from social risks on the labor market; in the classification of the key problems and substantiation of priority directions of social protection.

Findings. It has been determined the significance of this type of social activity as social risk management on the labor market. Attention is focused on determining the quality characteristics of risk in order to substantiate and establish a certain level of acceptability of negative consequences. It has been substantiated the method of measuring the parameters of social risk on the labor market, which makes it possible to some extent predict and reduce the effects of his influence, determine the most effective ways to overcome the negative effects.

Originality. The connection between the factorial and the effective rate on the labor market has been detected. Methodological approaches to the identification and evaluation of social risks on the labor market have been improved.

Practical value. The obtained research results will facilitate conducting of special analytical researches, including the formation of social protection system and social risks management on the labor market.

Key words: labor market, social risks, assessment, management, indicators of social protection.

Черный В.С. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ СОЦИАЛЬНЫХ РИСКОВ НА РЫНКЕ ТРУДА.

Цель. Целью статьи является проведение оценки показателей социальной защиты населения, выявление влияния социальных рисков на рынке труда, определения приоритетных направлений социальной политики.

Методика исследования. В процессе исследования использованы экономические, статистические и аналитические методы: при осуществлении анализа методологических подходов к оценке последствий воздействия социальных рисков на рынке труда, при формировании системы индикаторов социальной защиты населения; при проведении оценки социальной защиты от социальных рисков на рынке труда; при выделении ключевых проблем и обосновании приоритетных направлений социальной защиты.

Результаты. Определена значимость такого вида общественной деятельности, как управление социальными рисками на рынке труда. Акцентировано внимание на определении качественных характеристик рисков для того, чтобы обосновать и установить определенный уровень приемлемости негативных последствий. Обоснована методика измерения параметров социального риска на рынке труда, что дает возможность в определенной степени предсказать и уменьшать последствия его воздействия, определить наиболее эффективные пути преодоления негативных последствий.

Научная новизна. Выявлена связь между факториальными и результативными показателями на рынке труда. Усовершенствованы и выявлены методические подходы к выявлению и оценке социальных рисков на рынке труда.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования будут способствовать проведению специальных аналитических исследований, в частности по формированию системы социальной защиты и управления социальными рисками на рынке труда.

Ключевые слова: рынок труда, социальные риски, оценка, управление, индикаторы социальной защиты.